

Vierhonderd jaar lang, van het einde van de vijftiende tot dat van de negentiende eeuw, beschouwden zeevarende Europese naties het als een natuurlijke zaak dat zij, zoals Grieken, Romeinen, Arabieren en Mongolen vóór hen hadden gedaan, in verre landen vreemde volkeren aan hun gezag zouden onderwerpen en de rijkdommen van die landen ten eigen bate zouden aanwenden. De wens tot het maken van handelswinst stond bij Nederlanders, Engelsen en Fransen voorop – bij de Portugezen en Spanjaarden, die hen in het tijdperk van de grote ontdekkingsreizen voorgingen, speelde aanvankelijk eerder de begeerte om het katholicisme te verspreiden een bepalende rol. Vreemd was dat niet: beide naties hadden op het Iberisch schiereiland in een eeuwenlange strijd hun identiteit pas verkregen bij het, in het teken van het Kruis, terugdringen van de Arabieren, de Moren, en daarmee van de Islam. De pogingen van die Portugezen en Spanjaarden om aanhangers te winnen voor het katholiek geloof konden overigens gepaard gaan met het bedrijven van onvoorstelbare wreedheden jegens de minderwaardig geachte inheemse bevolking die men in verre landen aantrof; terwijl bovendien sommige Spanjaarden of Portugezen gedreven werden door geloofsfanatisme, kenden anderen slechts de behoefte om zo spoedig mogelijk en koste wat kost fortuin te maken.

Het is niet onze taak om hier een beeld te geven van de grote ontdekkingsreizen en het aandeel van de Nederlanders daarin. Wij willen volstaan met op te merken dat de Portugezen die, na om Afrika heengezeild te zijn, in het begin van de zestiende eeuw punten op de kust van Voor-Indië en de havenstad Malakka op het gelijknamige schiereiland veroverden, en de Nederlanders die een eeuw later de Oost-Indische Compagnie oprichtten, niet anders deden dan aanknopen bij de grote handelsbewegingen die in en bij Zuid-Azië al eeuwen bestonden. Op handelsgebied was het die Portugezen en Nederlanders in de eerste plaats te doen om specerijen. Aanvankelijk kochten de Portugezen ze op Malakka in – zij gingen naar de Molukken zeilen toen hun bleek dat de specerijen daar, in de productiegebieden, veel goedkoper waren. Pogingen van de Portugezen om het katholicisme ingang te doen vinden bij de bevolking der Molukken hadden hier en daar succes maar velen lieten er zich, op het voorbeeld van hun vorsten, juist voor de Islam winnen. Ook op Java legden de Portugezen verbindingen – daar evenwel niet in de havensteden in het noorden die geheel voor de Islam waren gewonnen, maar op de oosthoek van het eiland die Hindoeïstisch was gebleven. Een belangrijk succes bij de verkondiging van hun geloof behaalden in dit deel van de wereld alleen de Spanjaarden, nl. op de Philippijnen die